

NIEUWSBRIEF

MUSEUM IN HET NIEUWS	2
VOORZITTER IN URUZGAN	3
WACHERS HETEN U WELKOM	3
BSA: VAN SLAGVELD NAAR LEGERMUSEUM	4
VOORBEREIDING JUBILEUM VRIENDEN VAN START	6
KOKKERELLEN TE VELDE	7
'THE MAKING OF' MAURITS	8
DIK TEVREDEN MET NIEUWE MUSEUMWINKEL	10
BOEKENKAST	11
EEN CONFRONTERENDE PRESENTATIE	12
INSTRUCTIEMODEL UIT INDIË	14

EEN ONONTKOOBBAAR MUSEUM

door Gert Groenendijk

Onontkoobaar. Dat bleek ons Legermuseum ook in de voorbije winter. Daar hadden we het dan ook wel naar gemaakt. Het begon met de opening in december 2006 van de interactieve film-experience *Onder vuur. Militaire dilemma's*. Deze nieuwe permanente voorziening confronteert de bezoekers met de moreel-ethische keuzes, waarvoor militairen zich gesteld zien in hun dagelijks functioneren tijdens vredesmissies en uitzendingen. Uiteindelijk ervaart de bezoeker, dat het handelen en beslissen in een split second op locatie in even moeilijke als vreemde omstandigheden bepaald moeilijker is dan vanuit de luie stoel voor de tv. De reacties van het publiek op *Onder vuur* zijn onverdeeld positief; met deze presentatie toont het museum durf, verantwoordelijkheid en realiteitszin.

Koninklijk bezoek voor 'Maurits'

In maart begint de lente. Voor het museum was dat dit jaar op donderdag 15 maart 2007. Onder buitengewoon grote belangstelling werd toen door Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Maxima onze expositie *Maurits en het oranje geheim* geopend. Deze semi-permanente tentoonstelling, waarin als het ware Prins Maurits ons door de Tachtigjarige Oorlog leidt, richt zich in het bijzonder op de jeugd. Opzet, objecten en interactiviteit maken Maurits een familietentoonstelling bij uitstek; maar ook scholen en individuele bezoekers, elke rechtgeaarde geïnteresseerde zal de weg naar Maurits weten te vinden. Voor de Vrienden is die weg reeds geëffend met de vernissage van 1 april (in dit verband toepasselijk gelet het onderwerp). En dan te bedenken, dat de expositie over Japanse prenten in januari het licht zag, in oktober een tentoonstelling (en catalogus) over onze kruisbogencollectie zal worden opgeleverd, en voor het late najaar een spectaculaire expositie over de Special Forces op stapel staat.

Vooruitkijken: 'Werkende weg'

Het museum is gericht op continuïteit, op de toekomst. Die focus betekent voor de organisatie en de medewerkers een constant leren, een continu verbeteren. Het museum wil leren, opdat het de betekenis van de rijkscollectie die het beheert, optimaal aan de samenleving kan tonen. Die notie is bepalend voor de strategie en beleid die het museum volgt. Die worden voor de periode 2008-2011 verwoord in het ondernemingsplan 'Werkende weg'; dat plan is in de zomer van dit jaar beschik-

Bij de voorpagina:

Hoog bezoek voor het Legermuseum. Prinses Maxima opende de nieuwe tentoonstelling *Maurits en het oranje geheim*. (Foto: Freddy Pesch)

Directeur Gert Groenendijk leidt Prinses Maxima rond in het Legermuseum. (Foto: Freddy Pesch)

baar. Kernthema's daarin: borgen en verbeteren van professionaliteit, 'inpakken' en verhuizen van depotcollectie, ontwikkelen van tentoonstellingen met blockbusterpotentie, in- en extern klantgerichte houding. In een volgende editie van de Nieuwsbrief kom ik hier uitvoerig op terug.

In de steigers

Dan natuurlijk ook, hoe kan dat ook anders, verdere voortgangsbberichten over het project Museaal Beleid Defensie en in dat verband de voorgenomen nieuwbouw voor Legermuseum en Militaire Luchtvaart Museum. Voor nu is daarover ten opzichte van mijn vorige verhaal nauwelijks substantieel nieuws te melden. Achter de schermen wordt de projectorganisatie opgezet en ingericht, plannen verder uitgewerkt; kortom, alles wordt in de steigers gezet. Heel veel werk, voor de projectleiders, maar ook voor de betrokken musea. Veel werk, maar met zicht op iets moois. 'n Mooie paasgedachte, dunkt me.

Gert Groenendijk is algemeen directeur van het Legermuseum.

I HAD A DREAM

Hier in Uruzgan is het krijgsgedeburen de dagelijkse werkelijkheid. Iedere dag rijden kolonnes voertuigen de poort uit voor wederopbouw- of tactische missies. De pantserhouwiter vuurt regelmatig over onze hoofden in het kamp ter ondersteuning van acties ver weg. Helikopters vliegen de hele dag af en aan. Een straaljager wrpt zware bommen af

op een berg in de verte, waar een TIC (troops in contact) plaatsvindt. Wanneer ik een bezoek aan de stad Karin Towt breng om vanwege mijn missie de rechtbank en de gevangenis te bezoeken, is dat niet een simpel uitje. Daarvoor rukt een kolonne *force protection* van de *battle force* (onze Fuseliers) uit, bestaande uit een Patria-pantservoertuig en vier zwaar bewapende jeeps, met in totaal twintig man. Onderweg in de stad wordt af en toe waarschuwingvuur afgegeven als auto's of motoren de kolonne te dicht naderen. Mijn gesprekken met de plaatselijke autoriteiten voer ik met helm, scherfvest en bewapening, terwijl de Fuseliers een veiligheidsordon om mij heen vormen. Dat is nog eens iets anders dan een

rustige wandeling door het Legermuseum, maar gisteren is vandaag al geschiedenis en vandaag is morgen geschiedenis. 's Nachts in mijn veldbed denk ik na over een mooie toekomst voor ons Legermuseum. Straks staan in ons nieuwe museum te Soesterberg de Patria, de Niala, de Bushmaster, de pantserhouwiter en alle andere voertuigen die wij hier gebruiken. Maar ook een van onze 'chalets' (de gepantserde werk- en slaapverblijven) en dat alles op een veld met de klei van Uruzgan. Als het droog is fijn stof dat overal in dringt en als het regent een taaie roodgele bagger. Dan kunnen alle militairen die hier hun *tour of duty* gedaan hebben hun kinderen en later hun kleinkinderen misschien iets laten voelen van wat zij hier hebben beleefd. De combinatie met het Militaire Luchtvaart Museum is ideaal om filmbeelden te laten zien vanuit de Cougar van de 'maybe-airlines', die met open deuren en boordschutters aan beide zijden soms laag over de woestijn en dan weer hoog tussen de besneeuwde bergen onze mannen en vrouwen heen en weer vliegt. Zo droom ik weg. Ook al zijn dromen vaak bedrog, zij kunnen ook werkelijkheid worden en het is een mooi ideaal om ze daadwerkelijk te verwezenlijken.

Gijs Scholtens
Voorzitter

EEN BIJZONDER WELKOM IN HET LEGERMUSEUM

door *Floor Peters en Annemarie Pothaar*

Sinds begin 2007 wordt de bezoeker in het Legermuseum op een bijzondere manier welkom geheten. Wanneer hij de ontvangsthal inloopt, komen op vier grote filmschermen diverse historische soldaten tevoorschijn.

Een levensgrote Romeinse legionair groet iedereen met een welgemeend *Avé!* Kanonnières uit de Tachtigjarige Oorlog nemen hun hoed af en lossen een welkomstsot met hun kanon. Een soldaat uit de Napoleontische tijd verlaat zijn tent om te exerceren en een soldaat uit de Tweede Wereldoorlog, van de Prinses Irene Brigade, gooit de bezoeker een stuk chocola toe. En dat alles tegen de achtergrond van het prachtige Hollandse landschap.

Het Legermuseum besteedt aandacht aan de militaire geschiedenis, van de Romeinen tot de hedendaagse vredesmissies. Met deze audiovisuele 'wachters' presenteert het museum het verleden op een verrassende manier. Een welkom met een knipoog. Als iemand de hal binnenkomt, worden de wachters via bewegingsmelders geactiveerd. Bezoekers reageren verrast: ze lopen voorbij, denken iets te zien vanuit hun ooghoek, en staan dan verbaasd stil. De filmpjes lopen af en alles is weer in de uitgangspositie. "Heb ik het dan toch verkeerd gezien?" De bezoeker loopt weer verder, verbaast zich opnieuw en snapt dan dat hij door te bewegen in de ruimte het meeste effect krijgt. De schermen vertonen geen film die van begin tot eind te bekijken is: de beelden – met soms ook geluid – zijn telkens weer anders. Vooral kinderen zie je met veel enthousiasme een poosje heen en weer lopen om zo veel mogelijk verschillende beelden te zien.

Een van de wachters poseert voor zijn evenbeeld.

Het Legermuseum ontwikkelde de multimediale installatie *Wachters* met verschillende partners. In samenwerking met TWV Media uit Amsterdam is het concept bedacht en uitgewerkt. Zij hebben ook het filmen en de bewerking voor hun rekening genomen. De technische ondersteuning is van VHS uit Amsterdam. Verschillende bevriende re-enactors die vaker in het museum demonstraties verzorgen hebben gefigureerd.

KL SCHAFFTE ZOWEL DUITSE ALS BRITSE MOTORFIETSEN AAN LEGERMUSEUM RESTAUREERT BSA G14

door Wim den Dunnen (tekst en foto's)

Dat het Legermuseum een interessante en unieke collectie wiel- en rupsvoertuigen heeft, is bekend. Dat daarnaast ook bijzondere motorfietsen in de collectie aanwezig zijn wat minder. Zo heeft het museum een tweetal BSA G14-motorfietsen met zijspan, die uiterst zeldzaam zijn. De een is bewapend met een lichte Lewis M.20-mitrailleur en de ander met een zware Schwarzlose.

De met de M.20 uitgeruste motorfiets was tot voor kort op de eerste etage van het museum te zien, maar door een herinrichting aldaar in 2006 was er geen plaats meer. Verbanning naar het depot was zijn lot, maar tijdens de verwijdering bleek de toestand van de BSA slecht te zijn en werd besloten tot een kleine restauratie.

Britse en Duitse motorfietsen voor KL

De ingebruikneming van de BSA G14-motorfietsen bij onze Koninklijke Landmacht ligt in de periode 1938-1940. Toen werden voor het in 1938 opgerichte 1e Regiment Huzaren-Motorrijders in Duitsland BMW R12- en R61-motorfietsen aangeschaft. Om niet uitsluitend van dit land afhankelijk te zijn, werden daarnaast in 1939 bij de Britse BSA-fabrieken (Birmingham Small Arms Corporation) motorfietsen aangeschaft van het type G14 met een 1.000 cc-zijklepmotor van 24 pk. In totaal werden enige honderden BMW's en BSA's aangeschaft. Vervolgens werden ze in Nederland van een duozit (achterzit) en zijspanbakken voorzien. Deze zijspannen werden geleverd door de firma J.A. Bon te Amsterdam, fabrikant van de bekende Hollandia-zijspannen. Ook Werkspoor te Utrecht en de Koninklijke Fabrik van Rijtuigen en Spoorwegen J.J. Beijnes te Haarlem werden bij de productie betrokken. De zijspannen kon-

den de lichte mitrailleur Lewis M.20 en de zware Schwarzlose M.08/15 vervoeren en bij een aantal ook de mortier van 8. Weer anderen hadden alleen passagiersaccommodatie. Bij het vuren vanaf de zijspanbak werden nogal wat problemen ondervonden. Zo ging de bak hierbij flink trillen, zodat de effectiviteit bij vooral de zware mitrailleurs niet altijd optimaal was. Meestal kwamen de huzaren in stelling naast de motorfiets, met het wapen op een affuit. Plannen voor het plaatsen van uitschuifbare stabilisatiesteunen op de zijspanbak kwamen niet meer tot uitvoering.

Motorrijders in actie

De BSA's werden voornamelijk ingedeeld bij het in 1939 opgerichte 2e Regiment Huzaren-Motorrijders, dat was gelegerd op de Frederik Hendrikkazerne te Vught. Deze eenheid was aanvankelijk uitgerust met BMW's, maar schakelde langzaam maar zeker over op BSA's. Ook waren er enige G14's ingedeeld bij de mitrailleurpelotons van het 1e en 2e Regiment Wielrijders, het depot Cavalerie en verkenningafdelingen van de Cavalerie. Tijdens de meidagen van 1940 hebben de eskadrons Huzaren-Motorrijders en mitrailleurpelotons van de Wielrijders zich kranig geweeerd met hun Britse motorfietsen. Tientallen motorrijders sneuvelden bij acties in onder andere Noord-Brabant, het eiland van Dordrecht en rond de vliegvelden in de Vesting Holland. Een eindoordeel geven over de operationele waarde van de bewapende motorfietsen tijdens de vijf oorlogsdagen is lastig. Vast staat dat de motorrijders een grote mobiliteit en vuurkracht hadden, maar door het ontbreken van moderne verbindingsmiddelen hadden de commandanten vaak geen actueel beeld van de verrichtingen van de verspreid optredende eenheden. Dat ze met hun BSA's diverse staaltjes van bijzondere moed hebben getoond, staat echter buiten kijf. Dapperheidsonderscheidingen zoals Bronzen Kruizen en Bronzen Leeuwen getuigen daarvan.

4

Militairen van vermoedelijk het 2e Regiment Huzaren-Motorrijders staan aangetreden met hun BSA G14-motorfietsen (links) en BMW R12's tijdens de mobilisatieperiode 1939-1940. (Foto: Collectie Legermuseum)

De BSA G14 hier tijdens betere tijden op de eerste etage van het Legermuseum, zomer 2006. Op de zijspanbak was een klem bevestigd om de mitrailleur M.20 veilig te kunnen vervoeren.

Van slagveld naar Legermuseum

Twee BSA G14-motorfietsen kwamen direct na de meidagen van 1940 terecht bij het Legermuseum. Het exemplaar met de M.20-mitrailleur kwam uiteindelijk terecht op de eerste etage te Delft, waar de mobilisatieperiode van 1939-1940 wordt uitgebeeld. De BSA met de Schwarzlose-mitrailleur werd in bruikleen gegeven aan het Nederlandse Artillerie Museum te Oldebroek. In 2006 werd de opstelling van de diverse vitrines op de genoemde etage te Delft herschikt en was er voor de BSA helaas geen plaats meer. De motorfiets zou naar het depot te Grave worden verplaatst en werd in afwachting daarvan naar het depot Paardenmarkt overgebracht. Aldaar werd geconstateerd dat de toestand erg slecht was en opslag in het depot niet museaal verantwoord. De restauratoren militaire voertuigen en geschut Peter Mulder en Chris Tänzer gingen na het afronden van de restauratie van de keukenoplegger, aan het einde van 2006, met de motorfiets aan de slag. Al spoedig lag deze voor een groot deel uit elkaar en werd al reparerend en restaurerend de zaak weer opgebouwd. Uiteindelijk kon de BSA begin 2007 in keurige staat naar het depot van het Legermuseum te Grave worden overgebracht.

Restaurator militaire voertuigen en geschut Chris Tänzer hier in het najaar van 2006 aan het werk met de aandrijving van de BSA.

Volop reparatie en restauratie aan de BSA G14 bij het depot Paardenmarkt te Delft.

Raadsels rond G14

Toch is de G14 van het Legermuseum nog met een raadsel omgeven. Aangenomen wordt dat de BSA in gebruik is geweest bij het 2e Regiment Huzaren-Motorrijders te Vught. Uiteindelijk waren de BSA's met de M.20-mitrailleur op de zijspanbak voornamelijk hierbij ingedeeld. De kentekens van de voertuigen die in de provincie Noord-Brabant reden, hadden een hoofdletter N voor de cijfercombinatie. De motorfiets van het museum heeft echter een M voor deze combinatie, wat duidt op de provincie Gelderland. In het Gelderse Apeldoorn was het 1e Regiment Huzaren-Motorrijders gelegerd, maar dit was uitgerust met BMW's. Het 2e Regiment Wielrijders was daar ook gelegerd, maar hiervan is niet bekend of zij ook de BSA's in de organisatie hebben gehad. Al met al een puzzel die nog eens moet worden opgelost. Wie het weet mag het zeggen.

De BSA hier in het depot van het Legermuseum op het mobilisatie-complex Grave/Driehuis, april 2007. De motorfiets heeft het kenteken III-M2604. Het Romeinse cijfer III geeft aan dat het een voertuig van de Cavalerie is. De M roept echter de vraag op bij welke eenheid de motorfiets was ingedeeld.

Literatuur

- Drs. J.A. Bom, 'Enige grepen uit de geschiedenis van het 1e en 2e Regiment Huzaren-Motorrijders', in: *Armamentaria* nr. 32, Delft 1997.
- Drs. J.A. Bom, *De Regimenten Huzaren-Motorrijders 1938-1940*, Museum Nederlandse Cavalerie, Amersfoort 2000.
- P.F. van den Heuvel & drs. F. Staarman, *Militaire voertuigen in de collectie van het Legermuseum*, Den Haag 2002.

DE VRIENDEN JUBILEREN

De Stichting Vrienden van het Legermuseum bestaat in 2008 60 jaar. Dat dient natuurlijk gevierd te worden. Het bestuur overweegt verschillende activiteiten, waarbij financiën, mankracht (m/v) en beschikbare tijd een niet onbelangrijke rol spelen. Vooral het eerste, want de Vrienden hebben als doelstelling de collectie van het museum te verrijken en niet om voor zichzelf uitgebreide festiviteiten te organiseren. Het wordt dus een bescheiden evenement.

Toch wil het bestuur deze gelegenheid aangrijpen als blijk van waardering voor de talrijke Vrienden; zij maken het immers mogelijk geregeld belangrijke objecten voor het Legermuseum te verwerven. Een jubileum is een bij uitstek geschikt moment.

Vorbereiding

De organisatie van zo'n gebeurtenis kost veel tijd en daarom is het bestuur vroeg begonnen. Tegelijkertijd wil het de Vrienden zo snel mogelijk op de hoogte brengen van de ontwikkelingen. De informatie is daarom nu nog beperkt, maar zal met de tijd uitgebreider worden naarmate de plannen vastere vorm krijgen. Momenteel verkeert alles in een voorstadium, zodat er nog het nodige kan veranderen. Uiteraard wordt nauw samengewerkt met de directie van het Legermuseum.

Vriendendag

In 2008 wordt in het museum een bijeenkomst voor de Vrienden georganiseerd met een aantrekkelijk programma. Datum en programma staan nog niet vast. Wel is zeker dat de Vrienden die 40 jaar of langer donateur zijn, extra in het zonnetje worden gezet.

Jubileumboek

Ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan wil het bestuur een gedenkuitgave samenstellen, met een gedocumenteerd overzicht van de objecten die (mede) dankzij de financiële steun van de Vrienden konden worden aangeschaft. Door de beschrijvingen bij de voorwerpen ontstaat tevens een waardevol historisch document. Ook een speciale uitgave in 2008 van de Nieuwsbrief besteedt aandacht aan het jubileum.

Tentoonstelling

Veel mensen die Vriend geworden zijn, hebben zelf belangstelling voor bepaalde aspecten van onze militaire historie. Niet zelden bezitten zij, soms bijzondere, verzamelingen op dit gebied. Het bestuur hoopt één of enkele van deze Vrienden in de gelegenheid te stellen – een deel van – hun collectie voor enige tijd tentoon te stellen. Omdat deze expositie uiteraard in en in samenwerking

met het Legermuseum gehouden wordt, moet de kwaliteit van de inzending(en) hoog zijn. Niettemin een unieke gelegenheid iets te laten zien van de passie van de Vriend-verzamelaar en een goede mogelijkheid nieuwe contacten over het onderwerp te leggen! Gezien de lange voorbereidingstijd, worden Vrienden die menen een bijzondere collectie te bezitten en hiervan iets willen tonen, verzocht zich nu al te melden (zie kader).

Ledenwerfactie

Het is natuurlijk de bedoeling het Legermuseum ook in de toekomst te blijven steunen. Daarom streeft het bestuur naar de groei van het aantal Vrienden-donateurs. Gedacht wordt aan een getal van 500! Daarbij hoopt het bestuur ook op de actieve medewerking van de Vrienden zelf. Er zijn diverse mogelijkheden, zoals partners en inwonende kinderen die gezinsdonateur gemaakt kunnen worden. Vrienden kunnen een cadeaubon voor een jaar 'Vriend van het Legermuseum' schenken (waarbij het bestuur hoopt dat de ontvanger zelf het donateurschap de volgende jaren voortzet). Wellicht dat medeleden van rotary-, golf- of probusclubs gepolst kunnen worden. Het bestuur ontplooit zelf ook initiatieven op dit gebied door ondernemingen te benaderen met het verzoek bedrijfsdonateur te worden. Met deze – hoewel nog summier en onvolledige informatie – hoopt het bestuur de Vrienden al in dit vroege stadium bij het jubileum te betrekken en ook de mogelijkheid te bieden met interessante suggesties te komen. In de volgende Nieuwsbrief nieuwe ontwikkelingen!

het bestuur

UW COLLECTIE IN HET LEGERMUSEUM

Wilt u uw militaire verzameling tijdelijk in het Legermuseum tentoonstellen? U kunt zich tot 1 september aanmelden bij het secretariaat van de Vrienden, Korte Geer 1, 2611 CA Delft of via e-mail secretariaat@vriendenlegermuseum.nl met een korte beschrijving van de collectie. Na een voorlopige selectie van de aanmeldingen volgt bezoek van een conservator die de kwaliteit van de collectie beoordeelt en nagaat of deze aansluit op die van het museum en of er geen overlapping is. De tentoonstelling duurt maximaal drie maanden en de uitgeleende stukken worden verzekerd. De exposant krijgt extra vrijkaarten voor bezoek van familie of vrienden.

HERINNERING: UW E-MAILADRES

Op 28 december 2006 hebben wij een nieuwjaarsgroet gezonden per e-mail aan alle Vrienden van wie bij ons het e-mailadres bekend was. Mocht u dit bericht niet hebben ontvangen terwijl u wel e-mail hebt, dan verzoeken wij u een mailtje te sturen aan secretariaat@vriendenlegermuseum.nl (met in ieder geval uw naam en zo mogelijk uw donateursnummer dat vermeld staat op uw Vriendenkaart). Zo kunnen

wij uw juiste e-mailadres in ons bestand verwerken. We zijn van plan met ingang van dit voorjaar u regelmatig op de hoogte houden van belangrijke gebeurtenissen in het Legermuseum, bijvoorbeeld door u per e-mail berichten van het Legermuseum door te zenden.

het bestuur

GERESTAUREERDE KEUKENOPLEGGER MIDDELPUNT NIEUWE TENTOONSTELLING RATS, KUCH EN BONEN

door Wim den Dunnen (tekst en foto's)

Als toeristische trekpleister hebben de historische grachten en sierlijke bruggetjes van Delft heel wat te bieden aan bezoekers. Voor plaatsing van groot historisch militair materieel in het Armamentarium, het hoofdgebouw van het Legermuseum, hebben deze echter al voor heel wat hoofdbrekens gezorgd. Zo ook op 12 februari 2007 toen een bijzonder transport vanaf het depot Paardenmarkt te Delft twee kilometer naar het hoofdgebouw aan de Korte Geer moest overbruggen. De keukenoplegger en Ford-trekker, net keurig gerestaureerd, werden die dag overgebracht om als het hoofdgerecht te gaan dienen voor de tentoonstelling *Rats, kuch en bonen*.

En zo ging de keukenoplegger op pad vanaf het depot Paardenmarkt. Op de Zuidwal was ruimte om te lossen, waarna vervolgens met een vorkheftruck de oplegger verder werd getransporteerd. Nadat nog wat bruggetjes als hindernis, minutieus manoeuvreren vereisten, werd uiteindelijk veilig de Korte Geer bereikt. Een deel van het onderstel moest uiteindelijk ter plekke worden gedemonteerd om de draai en het naar binnen rijden mogelijk te maken. Later op de dag volgde de Ford-trekker.

De opstelling van de Ford-trekker en de keukenoplegger in het museum. Tot eind augustus 2007 is deze prachtig gerestaureerde combinatie in het Legermuseum te zien.

Lastig manoeuvreren op het bruggetje bij de Korte Geer. De medewerkers van transportbedrijf Van der Vlist gaan hier uiterst behoedzaam te werk.

De tentoonstelling laat naast de Ford-trekker- en de AI-oplegger, aan de hand van foto's en tekeningen het verloop van de restauratie zien. Verder zijn er video-opnamen van Casper van Bruggen, de fotograaf van het museum, die het transport uitvoerig vastlegde. Met bijplaatsing van een moderne veldkeuken van de KL, krijgen bezoekers een beeld van hoe dit deel van de logistiek werkt en voeding te velde wordt bereid. Op zondag 3, 10, 17 en 29 juni is er een speciale presentatie van veldkeukens van de KL, waarbij misschien ook soldatenkost geproefd kan worden. De tentoonstelling loopt tot eind augustus 2007, waarbij de titel *Rats, kuch en bonen* mooi de lading dekt.

Nauwkeurig manoeuvreren op het depot Paardenmarkt, de keukenoplegger gaat op een dieplader.

MAURITS EN HET ORANJE GEHEIM

ACHTERGRONDEN BIJ DE TOTSTANDKOMING VAN DE TENTOON

door Saskia Smit

Na zes jaar *Ridder Roderik* is op donderdag 15 maart 2007 de gezins- en onderwijstentoonstelling *Maurits en het oranje geheim* geopend door Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Maxima. Het was een dag met een gouden randje en een bekroning op twee jaar hard werken aan de voorbereiding van deze semipermanente tentoonstelling.

In het voorjaar van 2005 startte de projectgroep met de voorbereiding van de tentoonstelling. De kernprojectgroep bestond uit Harm Stevens als conservator, Annemarie Pothaar als medewerker publiek en Saskia Smit als projectleider. We verkenden het onderwerp van de Tachtigjarige Oorlog en formuleerden de doelstellingen, de doelgroepen en maakten keuzes met welke kennis en gevoel de jonge bezoektjes de deur uit 'moesten' gaan. Tevens werden de geschiedenismethodes van het basisonderwijs onderzocht en gekeken in hoeverre onze tentoonstelling hierbij kon aansluiten.

Enkele maanden later had de projectgroep genoeg beeld bij de tentoonstelling om deze te laten pretesten. De afdeling Communicatie & Marketing selecteerde samen met de projectleider onderzoeksbureau LAGroup uit Amsterdam om een pretest uit te voeren. Drie gespreksrondes vonden plaats, waarbij de succesfactoren van *Ridder Roderik* onderzocht werden en waarbij uitvoerig op de ideevorming rondom de nieuwe tentoonstelling ingegaan werd. Er werd gesproken met deskundigen uit musea en marketing en er waren twee focusgroepen. Een focusgroep bestaande uit ouders van jonge gezinnen en een van kinderen in de leeftijd van acht tot en met twaalf jaar. Een

Een natuurgetrouwe figuur van Maurits op ware grootte, zittend achter zijn werktafel. Gemaakt door Remi Bakker. (Foto: Saskia Smit)

belangrijke uitkomst van het onderzoek was dat de doelgroep weinig tot niets weet van het onderwerp. Het belangrijkste advies luidde dan ook: versmal de doelstelling, probeer niet alle geheimen van de Tachtigjarige Oorlog te vertellen, maar maak een keuze. Zie de geschiedenis als een 'snoeprommel' met mooie verhalen die de moeite van het vertellen waard zijn. Uiteraard was het belangrijk om een hoog belevingsgehalte te realiseren en veel activiteiten in de tentoonstelling te hebben. De aanbevelingen namen we ter harte en testten we verder uit met een klankbordgroep van docenten uit het basisonderwijs.

De Nederlandse oorlogsmachine

Vanaf begin 2006 kwam vormgevingsbureau ZEE uit Rotterdam in beeld. Hun adagium 'eerst de fascinatie en dan de informatie' sloot wonderwel aan bij het advies van LAGroup. Samen met ZEE kwamen we tot een tentoonstellingsconcept dat uit drie lagen bestond. De bezoeker betreedt de tentoonstelling via een tijdtunnel die hem klaarstoomt om de wereld van de Tachtigjarige Oorlog te betreden. De tunnel fungeert als 'mindset', waarbij de bezoeker teruggaat in de tijd. Via de tunnel komt hij op een plein waar het kader van de Tachtigjarige Oorlog geschetst wordt en waar het personage van Maurits geïntroduceerd wordt. De tentoonstelling zelf is in vier verdiepingen verdeeld: de herberg, op bezoek bij Maurits, te velde en het tuighuis. In deze vier delen staan het verhaal en het avontuur centraal, waarbij in het tuighuis een hoofdrol is weggelegd voor de collectie. De derde laag, de loopbrug heeft een informatiever karakter en kent een hoog herkenninggehalte. We haken hierbij aan bij wat 'men' weet over de Tachtigjarige Oorlog. Hier is informatie te vinden over de slag bij Nieuwpoort, maar ook over haring en wittebrood en het Leids Ontzet of over de oorsprong van ons volkslied.

Het centrale thema van de tentoonstelling werd uiteindelijk: waarin een klein land groot kan zijn. Vertaald naar toen: hoe een klein deel van een groot wereldrijk zich in oorlog vrijmaakt van een overheersing, op eigen benen gaat staan en uitgroeit tot een wereldmacht. Om het hoofd te bieden aan de 'grote' vijand moest de underdog vernuftig zijn. Juist dat vernuft, vooral op

8

Het begin van de tentoonstelling bestaat uit een introfilm. Op de foto zijn het personage van Maurits en projectleider Saskia Smit te zien. (Foto: Annemarie Pothaar)

STELLING

Een onderdeel van de tentoonstelling. (Foto: Casper van Bruggen)

militair terrein, maakte dat het wonder van de geslaagde Opstand werkelijkheid werd. De personificatie van dat succes is Prins Maurits (1567-1625). Hij is de spil in de Nederlandse 'oorlogsmachine' die met een reeks van doordachte vernieuwingen een militaire revolutie ontketent. Daarom is Maurits bij uitstek geschikt om als 'gastheer' en explicateur in de tentoonstelling te fungeren.

Militaire vernieuwingen

Het personage van Maurits krijgt daarmee een belangrijke rol. Aan het begin van de tentoonstelling stapt hij als een stripfiguurtje uit zijn schilderij en wordt een persoon die de bezoeker meeneemt in de tentoonstelling. Bij de ontwikkeling van het personage en de bijbehorende filmpjes en animaties is nauw samengewerkt met bureau IJsfontein uit Amsterdam. De animatie van Maurits is een bewerking van een schilderij van Maurits op twaalfjarige leeftijd. In de verschillende delen van de tentoonstelling moet de jonge bezoeker op zoek naar de prins. In die delen hoort hij dan onder meer over de betaling van het leger, over het leven in een legerkamp, maar ook over de familie van Maurits, over zijn militaire vernieuwingen, over oorlogvoering en de functies van een arsenaal. Kinderen treden binnen in de verschillende werelden van toen en ze worden door Maurits zelf geïnformeerd over deze

Het tuighuis. Het arsenaal uit de Tachtigjarige Oorlog. (Foto: Casper van Bruggen)

Prinses Maxima opende de expositie. Hier volgt ze samen met directeur Gert Groenendijk de verrichtingen van enkele kinderen met een interactief spel. (Foto: Freddy Pesch)

onderwerpen. Meestal staat deze informatie op borden bij de tentoonstelling. Nu is er bewust voor gekozen minder van deze borden te gebruiken.

Niet alleen door de figuur van Maurits zal de bezoeker de tentoonstelling meer beleven; er zijn nog andere stemmen in de expositie te horen. Zo vertelt een waardin dat het in die tijd gezonder was om bier te drinken dan water en vertelt een leerling over het werk van zijn vader in het tuighuis. De interactiviteit komt tot haar recht in diverse spellen met touchscreens, waarbij de bezoekerjes leren hoe een belegering in zijn werk gaat of waarin zij verschillende militairen van een uitrusting kunnen voorzien. In deze spellen kunnen ze de kennis die ze opgedaan hebben oefenen en toetsen. Filmpjes over spreekwoorden en een tableau vivant van een belegerde stad zijn mooie aanvullingen op de tentoonstelling. Daarnaast is voorzien in verschillende activiteiten zoals onder meer het natrommelen van commando's, het spelen van een spelletje triktrak, en een spel over de standaardisatie van kogels.

Als doelstelling is benoemd dat deze tentoonstelling 10.000 bezoekers per jaar trekt. Publieksonderzoek moet uitwijzen of de tentoonstelling voldoet aan de gestelde verwachtingen.

Kennismaking met een herberg van rond 1600. (Foto: Casper van Bruggen)

NIEUWE MUSEUMWINKEL FLOREERT

door Hans van Lith (tekst en foto's)

De winkel van het Legermuseum floreert! Sinds de vestiging twee jaar geleden bij de ingangsbalie is de omzet verdrievoudigd. Vorig jaar werd voor zo'n 80.000 euro verkocht. Boeken op militair-historisch gebied, schaalmodellen voor verzamelaars en attributen voor kinderen, van harnassen tot kettinkjes met een echte kogel eraan, vinden gretig aftrek. Beheerder Joop van de Werken (56) is dik tevreden.

De oude winkel die was gevestigd in een ruimte naast de binnenplaats, werd te klein, legt Van de Werken uit. Toen het museum een nieuwe ingangsvleugel kreeg, was dat een mooie gelegenheid de winkel daarin onder te brengen. Dat had verscheidene voordelen. "We hebben er meer ruimte en je krijgt sneller contact met de bezoekers omdat zij er langs moeten als ze het gebouw binnengaan."

Het interieur is ontworpen door een binnenhuisarchitect. Enerzijds ontstond hierdoor een verantwoord geheel, anderzijds leverde het qua verkoop wel eens een probleem op omdat de uitstalmogelijkheid wat beperkt was. In de loop van de tijd is dat opgelost.

10

Variatie en nieuws

Van de Werken regelt zelf de inkoop. "Ik probeer zo veel mogelijk variatie in het assortiment te brengen en steeds iets nieuws te vinden." Wat boeken betreft laat hij zich adviseren door boekhandel Houtschild in Den Haag, die onder andere gespecialiseerd is in militair-historische onderwerpen. De meeste belangstelling gaat nog steeds uit naar werken over de Tweede Wereldoorlog en, in iets mindere mate, de Eerste Wereldoorlog. Daarnaast verkoopt hij uitgaven over de Napoleontische tijd en diverse andere perioden die direct met de Nederlandse geschiedenis samenhangen. Hij heeft ook een flinke sortering boeken die direct de museumcollectie of de tentoonstellingen betreffen. Een goed voorbeeld is de fraaie catalogus van de Samoerai-expositie.

Joop van de Werken toont een model van een militair van de Special Forces, een van de laatste aanwinsten van de museumwinkel.

Voor de militaire schaalmodellen en artikelen voor kinderen heeft hij goede contacten met een bedrijf in Lelystad, dat zich daarop heeft toegelegd en ook aan buitenlandse musea levert. Met enige verbazing constateert Van de Werken dat kettinkjes met een kogel eraan grote aftrek onder de jeugd hebben. Volwassenen 'vallen' geregeld op de moderne knijpkat – een moderne versie van de handdynamo uit de periode 1940-1945. Bijzonder trots is hij op de mooie schaalmodellen van hedendaagse militairen van de Special Forces, een primeur die nog niet in de winkel staat maar al is aangeschaft voor de komende expositie over dit onderwerp. "Ze zijn prachtig gedetailleerd en voorzien van een complete uitrusting."

'Eiland' met een deel van het assortiment boeken.

Veteranen

Zijn ervaring is dat 'kinderen gillend binnenkomen en dat pappa bij vertrek wat moet kopen'. Veel meer contact dan 'kiezen, inpakken en betalen' is er meestal niet met deze bezoekers. Anders ligt het met veteranen en groepen militairen. Die maken meestal een keuze uit de boeken en als het een onderwerp is waarbij ze zelf betrokken waren, ontspint zich nog wel eens een gesprek. "Vooral met de ouderen en met veteranen die in Indië hebben gediend", weet Van de Werken, die bij grote drukte vaak in de winkel meehelpt. Hij werkt nu bijna vijf jaar bij het Legermuseum en hoopt er nog een flinke tijd aan vast te knopen. Het museum heeft trouwens nog bijzondere betekenis voor hem: de overtuigde vrijgezel ontmoette er zijn vrouw die in het museumcafé werkte en met wie hij nu al weer enkele jaren getrouwd is.

FRANSE LEGER IN 1914 EN DUITSE REICHSWEHR GOED IN BEELD GEBRACHT

door Frits Behrendt

Bij de Oostenrijkse uitgever Militaria Verlag in Wenen is onlangs een lijvig boek in twee delen verschenen over het Franse leger. Het eerste deel: *Die französische Armee im Ersten Weltkrieg, Ausmarsch 1914*, geeft op 528 pagina's en in ruim 1.000 foto's een uitvoerig beeld van de Franse strijdkrachten aan het begin van de Eerste Wereldoorlog. Het toont de grote veelzijdigheid aan uniformen, hoofddeksels en uitrustingsstukken van een strijdmacht die de erfgenaam was van La Grande Armée en zich wonderwel had hersteld van de nederlaag tegen Pruisen in 1871. Opmerkelijk is de ruime aandacht voor de koloniale strijdmacht die met fraaie kleurenfoto's wordt getoond. Het tweede deel dat tegen het einde van dit jaar zal verschijnen, bestrijkt het tijdvak van 1915 tot en met 1918, het *horizon bleu* uniform en de ontwikkeling van de uitrusting gedurende de oorlog. De auteurs van dit monumentale werk zijn de militair-historicus Laurent Mirouze en de commandant van de Gendarmerie Stéphane Dekerle. Beiden konden teruggrijpen op de collecties van het Musée de l'Armée en acht andere legermusea. Verder kregen ze steun van vijftien gerenommeerde particuliere verzamelaars die hun collecties Franse militaria ter beschikking stelden.

Duitse leger in het interbellum

Bij dezelfde uitgever verscheen ook een indrukwekkend boek over de Duitse Reichswehr, het 100.000 man sterke leger dat in het interbellum van 1919 tot 1934 de schakel was tussen het keizerlijke leger dat de Eerste Wereldoorlog verloor en Hitlers' Wehrmacht. Het kortwieken of amputeren van het keizerlijke leger was een direct gevolg van de uitvoering van het verdrag van Versailles.

Voor het eerst wordt in deze 464 pagina's omvattende en rijk geïllustreerde uitgave de volledige uniformering en uitrusting van de strijdkrachten van de Weimar-republiek tot in de kleinste details beschreven. In de experimentele fase van de voorlopige Reichswehr tussen 1919 en 1920 zocht men naar nieuwe wegen in de uniformering van de strijdkrachten, maar bij de presentatie van de definitieve structuur werd uiteindelijk teruggegrepen op de traditionele vormen, aanknopen bij het verschijningsbeeld van het Duitse leger in de Eerste Wereldoorlog. Met het moderne *Einheitsuniform* kreeg het leger een nieuw systeem van insignes en rangonderscheidingstekens, die alle nauwkeurig

– met uitvoerig beeldmateriaal – in deze uitgave worden beschreven. Toen de Reichswehr in 1935, na de machtsovername van Hitler, overging in de Wehrmacht, werd de structuur van de strijdkrachten nagenoeg ongewijzigd overgenomen. Alleen de insignes van de ter ziele gegane democratische republiek werden vervangen. Elk uniform kreeg boven de rechterborstzak het *Hoheitsabzeichen*, de adelaar met het hakenkruis in de klauwen, dat ook op de pet en op het koppelslot prijkte. De stalen helm model 1916/1918 werd in 1936 door een nieuw verkleind model vervangen en aan de linkerzijde ook van een adelaar met hakenkruis voorzien.

De Reichswehr, het veel gesmaade en verhoonde 100.000 man tellende leger ('het operetteleger van Weimar'), stond aan de wieg van de Wehrmacht en leverde het kader voor Hitlers leger. De auteurs Adolf Schlicht en Jürgen Kraus geven een goede indruk van de structuur en organisatie van dit apparaat, dat in het verdrag van Versailles bedoeld was als een ministrijdmacht met beperkte bevoegdheden.

Die deutsche Reichswehr, in linnen gebonden, formaat 29,5 x 26 cm, uitgave Militaria Verlag, Wenen, € 89,90, is in het Duits (ISBN 3-902526-01-7) en in het Engels (ISBN 3-902526-00-9) verkrijgbaar.

Die französische Armee, deel 1 en 2, € 99,- per deel, is verkrijgbaar in het Frans, Duits en Engels. Voor meer informatie stuur een e-mail aan verlag-militaria@aon.at. De uitgave over het Franse leger is al verkrijgbaar in de museumboekwinkel van het Legermuseum in Delft.

MILITAIRE DILEMMA'S: EEN CONFR

door Hans van Lith

Een Nederlands NAVO-konvooi rijdt tijdens de burgeroorlog door 'Servisch' gebied in Bosnië. Het bestaat uit een reeks vrachtauto's met voedsel voor Srebrenica, beschermd door enkele pantservoertuigen. Orders van het hoofdkwartier: strikte neutraliteit, veiligheid van de eigen militairen staat voorop. In een dorp waar de wagens doorheen moeten, wordt geschoten. De Nederlanders wachten en nemen na afloop van de schietpartij poolshoogte. Ze vinden een gewonde moslim. Wat te doen?

Het slachtoffer meenemen en misschien zijn leven redden en daarmee de duidelijke orders van afzijdigheid en veiligheid van de eigen mensen negerend? Of de opdracht naar de letter uitvoeren en de gekwetste laten creperen? Een duivels en moreel dilemma waarover je als militair binnen een enkele seconde een beslissing moet nemen. Niet één keer, maar vele malen in dit soort omstandigheden. Politiek, media en publiek hebben daar zelden begrip voor, omdat ze zulke situaties niet kennen uit eigen ervaring. Het Legermuseum wijdt er daarom een interactieve presentatie aan: *Onder Vuur. Militaire Dilemma's*. Gewoonlijk toont een museum verleden en heden. Die beelden en objecten kunnen confronterend zijn en achteraf tot nadenken stemmen. Maar ze vragen nooit direct een beslissing te nemen en daarvan de consequenties te aanvaarden. Militaire Dilemma's doet dat wel: op het doek verschijnt een film van het Nederlandse NAVO-konvooi en de toeschouwers rijden als het ware mee. Ze zien de vondst van de gewonde moslim. Het beeld stopt. Dan krijgen zij een paar mogelijkheden waaruit ze zelf moeten kiezen. Aarzelen kan niet, want er wordt ook een klok zichtbaar die de seconden aftelt. Afhankelijkheid van wat de meerderheid van de aanwezige bezoekers beslist, gaat het filmverhaal verder met nieuwe gebeurtenissen en keuzemomenten. En steeds ontwikkelen de situaties zich overeenkomstig de genomen besluiten. Alles het gevolg van die druk op de knop! Onmiddellijk en onontkoombaar. Niet zoals vaak in politiek en samenleving een vrijblijvend geroep van 'ik neem de verantwoordelijkheid' zonder wezenlijke gevolgen, maar een directe en schokkende confrontatie met de eigen beslissing. Via diverse paden eindigt de film met de aankomst in Srebrenica. Symbolischer kan het al niet! En dat alles in twintig minuten.

Conservator Alfred Staarman. (Foto: Hans van Lith)

Een beeld van de presentatie. Het publiek maakt keuzes en wordt onmiddellijk met de gevolgen daarvan geconfronteerd. (Foto: Legermuseum)

"Bij deze primeur van het Legermuseum gaat het duidelijk niet om een soort kansspel om punten te scoren of om het bepalen van goed of fout", vertelt conservator Alfred Staarman. Doel is begrip kweken voor jonge militairen – van misschien achttien tot vijftieng jaar, zonder diepgaande levenservaring – die plotseling voor ingrijpende dilemma's kunnen worden geplaatst. Binnen seconden moeten ze beslissingen nemen die letterlijk leven of dood kunnen betekenen. Beslissingen waarover niet eindeloos vergaderd kan worden en waarbij deskundigen eerst alle voor-en-tegens om en om draaien voordat ze een oordeel vellen. Bovendien beslissingen die groot onrecht kunnen inhouden tegenover een individu – denk maar aan die gewonde moslim – maar soms genomen worden omdat andere belangen (bijvoorbeeld de veiligheid van de eigen troepen) dat nodig maken.

Veteranen

"Militaire Dilemma's past in de filosofie van het museum, die de bezoekers vanuit drie uitgangspunten benadert", legt Staarman uit. "Het gaat om hoofd, hart en handen. 'Hoofd' houdt in het verstrekken van informatie, 'hart' houdt zich bezig met wijzen op ieders verantwoordelijkheid en 'hand' staat voor doen, vastpakken en handmatig werken met materiaal. Dat speelt zich natuurlijk vooral af bij kinderen."

Militaire Dilemma's is ook toegesneden op het moderne denken over de krijgsmacht sinds 1990. Deze moet zich verantwoorden tegenover de samenleving, waarvan hij deel uitmaakt. Na de Koude Oorlog en de val van de Muur hebben land-, zee- en luchtmacht een wezenlijk andere taak gekregen. Niet meer de klassieke oorlogvoering tegen andere legers maar vredesoperaties, uitgevoerd over de hele wereld. Eerst ging dat als tandelooze scheidsrechters tussen vijandige groepen, nu komen er wapens aan te pas en is er ook sprake van opbouwmissies. Staarman: "Hoe dat gaat is niet altijd gemakkelijk uit te leggen aan het publiek. Er ontstaan veel misverstanden. Bovendien wordt er veel en snel geoordeeld over het handelen van de militairen, vaak op grond van berichten in de media. Met Militaire Dilemma's hebben we geprobeerd invoelbaar te maken waar de Nederlandse militair voor komt te staan."

ONTERENDE PRESENTATIE

Veel veteranen van vredesmissies voelen zich onbegrepen door het thuisfront. Ook hier hoopt het museum met het programma iets aan te kunnen doen. Een goede manier om meer begrip te kweken, is de bezoeker zelf quasi in zo'n explosieve omgeving neer te zetten en beslissingen te laten nemen. Pas dan voelt hij de eeuwige spanning tussen mandaat en missie. Wat kun je menselijkerwijs gesproken doen, wat mag je doen, krijg je rugdekking of ben je op jezelf aangewezen en wat dan? Daarom ook is Srebrenica gekozen als voorbeeld, omdat dit tot ieders verbeelding spreekt.

Het concept van Militaire Dilemma's is van het Legermuseum. Staarman en zijn collega Saskia Smit werkten bij de opzet en de uitwerking nauw samen. Waar zij sterk aan hechtten was dat veteranen zich in de situatie zouden herkennen. Daarom werd ook Bosnië-veteraan en museummedewerker Sander van Kan erbij betrokken. Staarman: "Het was voor ons een compleet nieuwe uitdaging. Je moest zoeken naar dilemma's gebaseerd op ware gebeurtenissen en die op een logische manier aan elkaar koppelen."

Productiebureau TWF-media uit Amsterdam maakte er ten slotte een professionele film van. De eerste versie was nog een 'proefopstelling'. Deze werd onderworpen aan het oordeel van een klas middelbare scholieren. "Het was heel spannend en we waren nieuwsgierig hoe het zou vallen", aldus Staarman. "Op een bepaald moment bleek dat ze ergens te gemakkelijk vanaf kwamen door letterlijk een andere kant op te kijken. Dat stukje hebben we eruit gehaald. Het diende zo te zijn dat je altijd in de problemen komt en een beslissing moet nemen. Zo is het ook in werkelijkheid. Het moest evenmin te abstract of te moeilijk worden. De legerleiding was direct enthousiast en zag het project als een erkenning van het werk van de veteranen."

Aan de officiële opening op 14 december 2006 ging een bezoek van een derde klas vwo van het Lyceum Ypenburg vooraf. Ze waren bewust niet voorbereid, vertelde hun lerares geschiedenis Jet ten Houten. Maar de meesten hadden goed door waarom het ging. Samantha Holthof zei heel treffend dat ze door de film zouden kunnen beleven hoe het was als soldaat in Bosnië. Haar vader is trouwens militair. Aäron de Jong was sterk geïnteresseerd omdat geschiedenis zijn hobby is. Wat de lesstof betreft zaten ze in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog. Nieuwere conflicten waren op school nog niet aan de orde geweest. Hoe zouden hun reacties zijn? De meerderheid besloot wel mee te doen aan vredesmissies, een gewonde niet achter te laten en daarvan de consequenties te nemen! Niet allemaal overigens, want tijdens de levendige discussie die op de film volgde vond een van hen een meerderheidsbesluit maar niks. Hij had apart willen beslissen en dan hadden voor hem de veiligheid van de eigen mannen en de formele opdracht zwaarder geteld...

Begrip opwekken

Directeur Gert Groenendijk van het Legermuseum zei bij de opening – later die middag – dat hij zeer benieuwd was geweest naar de reacties van de scholieren en dat deze hem vertrouwen in de toekomst gaven. Hij vond de film een beklemmende ervaring. "We zitten hiermee dicht op de geschiedenis. Gisteren stond het nog in de krant." Daarmee doelde hij op het uitreiken van de herinneringsspel aan de veteranen van Dutchbat als blijk van waardering voor hun inspanningen. "De parlementaire enquête heeft duidelijk gemaakt dat er in moeilijke omstandigheden naar eer en geweten is gewerkt", zei hij met nadruk. Dit omdat de pers de speld hardnekkig en vaak afkeurend een 'lintje' bleef noemen, wat het niet was! "Natuurlijk is er een nationaal onbehagen dat we niet hebben kunnen doen wat de bedoeling was.

Maar wie weet nog hoe het gegaan is? Na veel discussies is er een beroep op ons land gedaan. Nederland was zich ervan bewust deel uit te maken van de internationale gemeenschap. De politiek maakte daarop de keuze 'meedoen' en onze krijgsmacht stuurde zijn mensen. Het is altijd een kwestie van keuzes maken, de praktijk is weerbarstig." Wijzend op Militaire Dilemma's: "Begrip opwekken voor dit soort zaken lukt niet als je voor de feiten wegloopt." Aan dat begrip hoopt Onder Vuur. Militaire Dilemma's een bijdrage te leveren. Staarman tot slot: "Het voegt echt iets toe aan het museum en dat vind ik belangrijk."

VN militairen in Bosnië, een beeld uit de film.

EEN MARITIEM VOORWERP IN HET LEGERMUSEUM

OPMERKELIJK OBJECT

door Frans Smits

Het Legermuseum bezit een brede collectie met veel en zeer verschillende voorwerpen. Maar dat er een maritiem object deel van uitmaakt, is opmerkelijk. Het gaat om een schaalmodel van een Amerikaanse landingsboot. Hoe is dit model in handen gekomen van het museum?

Stampend en rollend, kielloos en stevenloos; landingsboten vol met Amerikaanse Rangers, zenuwachtig en kotsend staan ze doodsangst uit. De boten, meer dan varende schoenendozen zijn het niet, koersen op volle snelheid (negen knopen ofwel zeventien km per uur) richting strand. De soldaten wachten op het moment dat de landingsklep met een platte klap op de brandingsgolven slaat. Dan zijn ze van hun zeeziekte af, eindelijk voor 36 man vaste grond onder de voeten. Het is de vroege ochtend van 6 juni 1944.

De eerste twintig minuten van de film *Saving Private Ryan* laten een verpletterende indruk achter op de kijker. Heeft hij dit met grote ogen en zonder te knippen overleefd, dan schrikt hij niet meer van welke volgende scène in de film dan ook.

Instructiemodel in Indonesische archipel

Museumbezoekers en -medewerkers hebben zo hun favoriet voorwerp, waar ze langer bij blijven stilstaan. Voor mij is dat het schaalmodel van een Amerikaanse landingsboot. Mijn eerste kennismaking met het model vond plaats in de oude Indische zaal in het achtergebouw van het toenmalige legermuseum te Leiden. Het stond toen op een vitrinekast. Ik was meer dan geboeid door de grijs en zwart geverfde boot met het tropisch ogende zonnescherm boven het achterdek en de rood-wit-blauwe vlag op de plecht.

Kleine versies of schaalmodellen fascineren de mens. Miniatuurmodellen doen mensen buigen of door de knieën zakken. Ze kijken met half gesloten ogen, door de wimpers heen naar het voorwerp. Loden soldaatjes, plastic modellen, het is speelgoed. Het gieten, beschilderen en het in elkaar plakken geeft veel voldoening. In de jaren zestig en zeventig was er een ware hausse in de wereld van de plastic modellen. Ik ontdekte dat de firma Revell in het assortiment een LCVP schaal 1 op 35 had. Al gauw had ik mijn eigen landingsvaartuig. Schaalmodellen zijn ook 'noodzakelijk' speelgoed. Ze dienen in het militaire onderwijs al eeuwen als instructiemiddel. Om een groep leerlingen zo goed mogelijk te onderrichten. Zo ook deze landingsboot. De miniatuur LCVP in het Legermuseum heeft ooit deze instructierol vervuld.

Maar wat doet een maritiem voorwerp in de collectie van het museum? Het dateert uit de tijd van de Politie Acties (1946-1950). De Koninklijke Landmacht en het KNIL hadden in de legerorganisatie de Verplegings- en Transportdienst (VTD). De VTD bestond uit Aan- en Afvoertroepen over de weg, Luchtverpleging met Dakota's door de lucht, Paardentransport in onbegaanbaar terrein en de Watertransport/Vaartuigendienst. De Indonesische archipel bestaat uit meer dan 13.000 eilanden en vele rivieren. Voor het vervoer van goederen en manschappen was onder andere de Landing Craft, Vehicle, Personnel (LCVP) ofwel Higginsboot uiterst geschikt. Deze boot van ontwerper Andrew Higgins, had zich in de Tweede Wereldoorlog meer dan bewezen. Generaal Dwight Eisenhower roemde het ontwerp als volgt: "Andrew Higgins ... is the man who won the war for us ... If Higgins had not designed and built those LCVP's, we never could have landed over an open beach. The whole strategy of the war would have been different."

14

Technische gegevens LCVP

Gewicht: 8.000 kg
Lengte: 11 meter
Breedte: 3,30 meter
Snelheid: 17 km
Bewapening: twee .30-mitrailleurs
Bemanning: 3
Vervoerscapaciteit: 36 man, voertuigen tot 2.700 kg of 3.700 kg aan goederen
Motorvermogen: 250 HP diesel

Voor- en zijaanzicht van het instructiemodel LCVP (inv.nr. 091749). Het model is 81 cm lang, 27 cm breed en 16 cm hoog. (Foto: Casper van Bruggen)

De bouwers van het instructiemodel Tienstra en Van Geel in Indië. Tienstra draagt de veldpet met de klep omhoog, daarop het Friese woord 'Heitelân' (vaderland).

Higgins was afkomstig uit Louisiana en bouwde al ver voor de Tweede Wereldoorlog lichte multiplex 'platbodems' voor gebruik in moerassen en ondergelopen land.

Het Amerikaanse Korps Mariniers was altijd al geïnteresseerd in betere manieren om troepen aan land te zetten. Vlak voor de oorlog was het Korps uitgekeken op het Bureau of Construction and Repair. De interesse ging meer en meer uit naar Higgins' Eurekaboot¹, die de tests tijdens vlootmanoeuvres in 1938 en 1939 goed doorstond. De schroef zat gemonteerd in een tunnel, zodat varen in ondiep water geen probleem was. Higgins' ontwerp van een lepelvormig model boeg resulteerde op den duur in de zeer wendbare LCVP.

Japaneze krijgsgevangenen afvoeren

Op 7 maart 1947 richtte de Nederlandse legerleiding het Korps Watertransport op. Een jaar eerder werden 50 LCVP's van de Amerikanen op de Filipijnen overgenomen. De bemanning van een landingsvaartuig bestond uit drie man: de schipper, de dek-knecht annex lichte-mitrailleurschutter en de motordrijver. Personeel werd gerekruteerd uit op Java aangekomen militairen van de luchtdoel- en antitankartillerie. Tijdens de Politionele Acties bleek er geen dreiging te zijn van tanks en uit de lucht. Dienstplichtigen die in het burgerbestaan bij de Rijn- en binnenvaart hadden gewerkt, werden overgeplaatst naar Watertransport. Er ontstond een grote eenheid en op 13 mei 1948 kreeg deze de naam Korps Vaartuigendienst (Vatg D). Opleiding en reparatie geschieden vanuit het Depot Vaartuigendienst te Tandjong Priok, de haven van Batavia. Commandant van het depot was de reservekapitein van de Aan- en Afvoertroepen D.J.B. Kooning. Hij gaf sergeant J. Tienstra opdracht om een instructiemodel op schaal te maken. Het model diende onder meer bij de opleiding van de motordrijvers; dat waren vooral Ambonezen.

Tienstra was van beroep timmerman, maar was als dienstplichtige geplaatst bij 5-9 RI in Nijmegen. Hij ging in Indië over naar de Leger Technische Dienst (LTD). Bij de LTD werkte hij samen met korporaal J.H. van Geel. Toen de Vaartuigendienst timmerlieden en houtbewerkers² nodig had om de Higginsboten te repareren, stapten hij en Van Geel over naar de 'marine' van de KL en het KNIL. Met sergeant-schipper J. Dassen, die weer afkomstig was van de infanterie (5-9 RI) en in Nederland schip-

50 jaar later in Delft.

per was op de binnenvaart, voeren zij gedrieën op de LCVP's. Het actiegebied was onder andere de rivier de Musi bij Palembang. Bij landingen werden als extra 'vooruitbeveiliging' links en rechts van de laadklep op eenvoudige affuiten twee .50-mitrailleurs geplaatst.

Het troepenvervoer ging onverminderd voort. Hieronder viel ook het begeleiden en afvoeren van Japanse krijgsgevangenen. Stroomafwaarts werden de brede rivieren na acties vaak ontdaan van de vele rond drijvende stoffelijke overschotten van onder andere opstandelingen. Met de laadkleppen open, iets onder de waterspiegel dreven de lichamen de boot in en werden zo verzameld.

Na de Politionele Acties heeft kapitein Kooning het instructiemodel aan het Legermuseum geschonken. Dassen, Tienstra en Van Geel hebben altijd goed contact met elkaar gehouden. Tienstra nam contact op met het museum en vroeg of wij een model van een landingsboot hadden. Eind 1999 stonden de drie na 50 jaar weer oog in oog met 'hun' instructiemodel.

Literatuur

Cats, B.C. en H.N.J. van den Berg, *Logistiek onder de tropenzone*, Amsterdam 2003, pp. 76-78.

Frans Smits (1949) is sinds 1977 werkzaam bij het legermuseum. Vele jaren bij de afdeling collectie, onder andere als conservator. Sinds 2004 is hij museaal attaché krijgsmacht en traditiebehoud en adviseur van de Raad van Bestuur.

¹ In 1926 ontwierp Higgins in zijn Higgins Lumber & Export Co. de Eureka boot, een vaartuig voor ondiep water. Deze boot werd gebruikt door olieboorders en jagers langs de kust van de Golf en op de Mississippi.

² Vaak veroorzaakte geweervuur van de opstandelingen gaten in de houten delen van de LCVP's. Deze moesten vaak provisorisch worden gerepareerd met platen multiplex, bouten en schroeven en veel pluksel.

AGENDA

Tentoonstellingen

- tot 2010 Maurits en het oranje geheim, de nieuwe gezinstentoonstelling
tot 2010 Onder vuur. Militaire dilemma's. Een interactieve film
tot 2010 De mooiste vuurwapens van de wereld: de collectie-Visser
t/m augustus Rats, kuchen en bonen, opstelling van de gerestaureerde keukenoplegger
t/m 14 oktober Fototentoonstelling over de huidige ISAF-missie in Afghanistan

Verwacht

- 12 oktober 2007 t/m maart 2008 Kruisbogen
Circa december 2007 Special Forces

Activiteiten in het Legermuseum

Ook de komende maanden is er iedere zondag iets te beleven in het museum. In mei natuurlijk aandacht voor de Tweede Wereldoorlog, in juni demonstraties van historische en moderne veldkeukens en in juli en augustus geven verschillende historische en hedendaagse militairen uitleg over hun wapens en kleding.

De zomervakantie heeft als thema 'Reis door de tijd'. Romeinen en musketiers bevolken het museum en natuurlijk kan iedereen kennismaken met prins Maurits. In deze vakantie vindt ook de traditionele Ridderdag plaats, al jaren een enorm succes bij groot en klein!

Kijk voor een uitgebreider programma op www.legermuseum.nl.

Wilt u op de hoogte blijven van alle activiteiten van het museum? Meld u dan aan voor de nieuwsbrief op www.legermuseum.nl.

16

LANDMACHTDAGEN 2007 IN WEZEP

De Landmachtdagen worden dit jaar gehouden op zaterdag 2 én zaterdag 9 juni in de Prinses Margrietkazerne te Wezep (slechts 500 meter van het station!). Voor nadere informatie: zie de Evenementenkalender op de website van Defensie.

AANWINSTENVITRINE LEGERMUSEUM

door Wim van Dunnen (tekst en foto)

In 2006 ontving het museum een aantal batikdoeken. Deze doeken lieten Nederlandse militairen in de periode 1945-1950 in Nederlands-Indië maken ter herinnering aan hun diensttijd. De batikcultuur bestond al eeuwen op Java, want ook in de tijd van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) werd er met dit soort doeken al handel gedreven.

De militairen lieten vaak hun onderdeelseembleem aanbrengen met daarbij allerlei versieringen. Ook werd wel de locatie waar een militair was gelegerd afgebeeld. Op een van de doeken is het embleem van de Aan- en Afvoertroepen te zien. Dit onderdeel werd ook wel het Korps Platgereden Kippen genoemd, naar aanleiding van het wiel met links en rechts uitstekende vleugeltjes.

NIEUWE VRIENDEN

G.K. Somerwil-Ayrton	Amsterdam
A.A.N. Cruts	Utrecht
J. Herlaar	Rotterdam
R.P. Peters	Bergschenhoek
E.O.H.J. Pollé	Tubbergen
A.P.M. Opheij	Best
E. Zeldenrust	Amstelveen
H.L. Maathuis	Zwijndrecht
J.C.H. Hagendijk	Rotterdam
F.R.S. v. Asperen de Boer	Baarn
H.P. Will	Spijkenisse
G. Tangenberg	De Wilgen
A.D. Plas	Amsterdam
H.A. van Gent	Lelystad
P.F. Elders	Zeist
N.P.J. Rottier	Rotterdam

Ook Vriend worden?

Zie www.vriendenlegermuseum.nl

COLOFON

De Nieuwsbrief verschijnt driemaal per jaar.

Redactie	Hans van Lith Wim den Dunnen Heleen Bronder Ed Coumans (eindredactie)
Vormgeving en drukwerk	Koninklijke De Swart, Den Haag
Uitgever	Stichting Vrienden van het Legermuseum
Secretariaat	Antwoordnummer 11228, 2600 WC Delft tel.: (015) 214 23 76* fax: (015) 214 39 16 *alleen op donderdag- of vrijdagmorgen e-mail: secretariaat@vriendenlegermuseum.nl
Website	www.vriendenlegermuseum.nl
Webmaster	Henk Goos
Webredacteur	Joke van Vels-van Dongen

ISSN 1569-4305